
Polemiki, recenzje i omówienia

Polemics, Reviews and Overviews

Polemiken, Rezensionen und Besprechungen

Piotr M. Lechowski

Badacz niezależny, Jasło

ORCID <https://orcid.org/0009-0002-9682-0873>

Król Michał rozgrzeszony? Wokół monografii pokonferencyjnej o Michale Korybucie Wiśniowieckim – polemika z recenzją Grzegorza Kietlińskiego

W 2023 r. minęło 350 lat od śmierci króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego. Pamięć o tej rocznicy uczczono monografią pokonferencyjną dotyczącą życia i czasów pierwszego króla Piasta¹. Opracowania w niej opublikowane w dużej mierze stanowiły poszerzone referaty wygłoszone podczas konferencji naukowej „*Żył królem, umarł człowiekiem*”. *Michał Korybut Wiśniowiecki i jego panowanie (1669–1673). Próba bilansu* jesienią 2021 r., a więc niecałe dwa lata wcześniej².

Oprócz umieszczonych na tylnych skrzydełkach okładki krótkich opinii zachęcających do lektury (tzw. *blurb*) autorstwa dwóch profesorów akademickich – Roberta Kołodzieja i Tadeusza Bernatowicza – oraz krótkiego wstępu napisanego przez gospodarza konferencji Wojciecha Falkowskiego³ niemało miejsca zostało poświęcone bohaterowi w artykule o stanie badań nad królem Michałem w historiografii⁴. Wspomniana publikacja doczekała się dosyć szybko recenzji⁵. Polemikę z jej treścią w dużej mierze stanowi niniejszy artykuł.

¹ „*Żył królem, umarł człowiekiem*”. *Michał Korybut Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, red. Z. Hundert, P. Tyszka, Warszawa 2023.

² Konferencja odbyła się w Muzeum Zamku Królewskiego w Warszawie w dniach 15–16 października 2021 r.

³ W. Falkowski, *Wstęp*, [w:] „*Żył królem, umarł człowiekiem*”..., s. 9–10.

⁴ P.M. Lechowski, „Zero” czy ofiara swoich wrogów? *Michał Korybut Wiśniowiecki we współczesnej historiografii. Stan badań – postulaty badawcze*, „*Wschodni Rocznik Humanistyczny*” 2024, t. XXI, nr 4, s. 255–283, 271–274.

⁵ G. Kietliński, „*Żył królem, umarł człowiekiem*”. *Michał Korybut Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, red. Zbigniew Hundert, Paweł Tyszka, Wydawnictwo Zamku Królewskiego w Warszawie–Muzeum, Warszawa 2023, ss. 444, „*Echa Przeszości*” 2024, t. XXV/1, s. 255–260.

Na wstępie warto zaznaczyć, że jej autor, Grzegorz Kietliński, posługuje się w pewnych miejscach specyficznym językiem. Już w pierwszym akapicie tekstu można przeczytać następujące słowa: „Choć w założeniu praca, podobnie jak cała seria, ma charakter popularnonaukowy, można ją analizować zdecydowanie jako próbę popularyzacji dziejów panowania Michała Korybuta Wiśniowieckiego, mimo że jej celem było zasygnalizowanie konieczności pogłębienia badań nad różnymi dziedzinami życia z okresu panowania tego monarchy”⁶. Powyższe zdanie jest skonstruowane nielogicznie, bowiem skoro, zdaniem Kietlińskiego, monografia „ma charakter popularnonaukowy”, to oczywiście pozostaje jej popularyzatorski charakter.

Fundamentalnym zarzutem, który można i należy postawić omawianej recenzji, jest niepoprawnie skonstruowany aparat naukowy. Z tego mankamentu wynikają bowiem mniejsze i większe błędy metodologiczne oraz merytoryczne w kolejnych partiach recenzji.

Wydawałoby się, że w przypadku tak krótkiego tekstu (niecałe pięć stron) odpowiednie sformułowanie przypisów nie należy do najtrudniejszych zadań. W artykule Kietlińskiego nie pełnią one jednak swojej podstawowej funkcji, a mianowicie umożliwienia weryfikacji informacji przytaczanych przez autora z ich źródłem, nie służą również za pole do dygresji i wejścia w swoisty dialog z czytelnikiem. W sumie przypisów w całej recenzji znalazło się tylko trzy. Są to kolejno: informacja o miejscu i czasie konferencji poświęconej królowi rodakowi⁷, odesłanie do monografii rodu Wiśniowieckich⁸ oraz przegląd prac dotyczących dziejów panowania Michała Korybuta i Jana III Sobieskiego⁹. Co więcej, tylko trzeci z nich można uznać za poprawny. W pierwszej adnotacji, w odniesieniu do zarzutu braku zaznaczenia w tekście, iż zawiera on teksty konferencyjne, autor, zamiast odniesienia się do tej uwagi, informuje o okolicznościach konferencji naukowej¹⁰, co należało zrobić w zdaniu poprzednim. Podobny błąd tkwi w przypisie drugim, w którym autor wspomina, że Ilona Czamańska odsyła w opracowaniu do swojej monografii, zamiast przywołania tejże pracy, co zrobił Kietliński¹¹, lepiej byłoby raczej wskazać miejsce owego odwołania.

O wiele bardziej problematyczny od samych przypisów jest ich brak w miejscach, w których byłyby zdecydowanie potrzebne, a wręcz niezbędne. Dotyczy to praktycznie każdego akapitu tekstu. Generuje to bowiem, jak wcześniej wspomniano, liczne błędy, uproszczenia i półprawdy, które należy później zdementować. Jest to zatem postawa całkowicie odwrotna do rzetelności naukowej.

⁶ Ibidem, s. 255.

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem, s. 258.

¹⁰ Ibidem, s. 255.

¹¹ Ibidem.

Przykładów owej nierzetelności czytelnik może dopatrzeć się np. w przypadku braku oznaczania źródła cytatu, choćby za Jarosławem Stoliczkiem¹². Kietliński wykorzystuje także twierdzenia, które nie są oparte na przedstawionych dowodach, tylko na swojej subiektywnej opinii – doksy. Takie struktury są reprezentowane m.in. przez następujące, nieopatrzone przypisem zdanie: „Źródłem tego braku zaufania [szlachty ukraińskiej do króla – P.M.L.] była nieroztropna polityka doradców królewskich na sejmie koronacyjnym, polegająca na ignorowaniu postulatów uchodźców”¹³. Od takich przypadków wręcz roi się praktycznie w każdym kolejnym akapicie recenzji.

Zacznijmy od samego początku recenzji. Na wstępie autor informuje, że monografia zawiera teksty pokonferencyjne¹⁴, co jest sporym uproszczeniem. Mimo że w większości tematy opracowań pokrywają się z tymi referatów wygłoszonych podczas sympozjum, to w monografii znalazły się trzy artykuły powstałe niezależnie i włączone do monografii¹⁵. Następnie recenzent stwierdza, że seria „Studia i Materiały”, w której ukazała się rzeczona publikacja, zawiera teksty zdecydowanie popularnonaukowe, mające jedynie zasignalizować konieczność pogłębienia badań nad daną tematyką¹⁶. Z tym stwierdzeniem można polemizować. Recenzowana monografia, podobnie jak inne tomy serii, spełnia warunki, na podstawie których można mówić o jej naukowości. Artykuły w niej opublikowane wypełniają lukę badawczą, wszystkie posiadają również rozbudowany aparat naukowy: krytyczną analizę źródeł (w tym archiwalnych), przypisy, bibliografię itd. Walory popularyzatorskie tych prac, takie jak przystępny język czy rozbudowana szata graficzna, świadczą o staraniach badacza dotarcia do szerszego odbiorcy. Założenie to wydaje się być słuszne.

W pozostałej części recenzji Kietliński postanowił zanalizować opracowania, zaczynając od pierwszego, otwierającego monografię, autorstwa Czamańskiej. Głównym zarzutem, który postawił pracy historyczki, był brak „jakichkolwiek nowych ustaleń na temat wydarzeń z życia Michała Korybuta Wiśniowieckiego, zarówno z okresu przedkrólewskiego, jak i królewskiego”¹⁷. Zważywszy jednak na „wstępny” charakter artykułu, można zrozumieć jego syntetyzujący charakter.

Po lakonicznych syntezach kolejnych dwóch prac – Doroty Gregorowicz i Aleksandry Ziober¹⁸ – recenzent przystąpił do analizy rozdziału Aleksandry Skrzypietz o polityce

¹² Ibidem, s. 256.

¹³ Ibidem, s. 248.

¹⁴ Ibidem, s. 255.

¹⁵ Vide: P. Jadcak, *Architektura okazjonalna na przykładzie Michała Korybuta Wiśniowieckiego*, [w:] „Żył królem, umarł człowiekiem”..., s. 107–157; R. Lolo, „Pobożnych, dobrych, wstydlivych przeszedł pobożnością”. O religijności króla Michała I, [w:] „Żył królem, umarł człowiekiem”..., s. 335–352; Z. Hundert, *Koszty ostatniej drogi króla Michała w świetle rachunków sejmowych 1676 r.*, [w:] „Żył królem, umarł człowiekiem”..., s. 371–389.

¹⁶ G. Kietliński, op. cit., s. 255.

¹⁷ Ibidem, s. 256.

¹⁸ Ibidem.

Francji wobec Rzeczypospolitej czasów króla Piasta¹⁹. W tym miejscu Kietliński zwrócił uwagę na błędną – w swojej opinii – pisownię nazwiska hrabiego Saint-Pol, która rzekomo powinna brzmieć „Saint-Paul”²⁰. W tym przypadku recenzent wykazał się podstawową nieznaną literatury przedmiotu, w której jasno występuje księstwo Saint-Pol (od francuskiego miasta Saint-Pol-sur-Ternoise)²¹, od której to posiadłości m.in. ród d’Orléans-Longueville wziął nazwisko. Jednym z przedstawicieli tej rodziny była postać przywoływanego w tekście hrabiego de Saint-Pol Karola Parysa d’Orléans-Longueville’a. Wyjaśnia to zatem, dlaczego w indeksie osobowym na końcu publikacji znajduje się on pod literą „K”, a nie „S” – został bowiem prawidłowo zakwalifikowany jako osoba panująca.

Jako kolejne na tapet zostało obrane studium Leszka A. Wierzbickiego, któremu z kolei zarzucono, że jest właściwie pracą jedynie odtwórczą, prezentującą „znane z innych prac dzieje parlamentaryzmu II połowy XVII w.”²². Zarzut ten wydaje się być bezpodstawny, biorąc pod uwagę kilka nowatorskich wniosków badacza, na czele z następującym: „Niepodważalnym natomiast sukcesem Michała Korybuta stało się przezwyciężenie kryzysu polskiego parlamentu, co nie udało się jego następcom, Janowi III i Augustowi II”²³.

Po krótkim streszczeniu pracy Stoliczkiego²⁴ autor przeszedł do pierwszego rozdziału Zbigniewa Hunderta, w którym nie odnalazł doprecyzowania użytego tam terminu „odpowiednia fizyczność”²⁵. Wydaje się jednak, że zrozumienie owego sformułowania w kontekście rozprawy traktującej o wiedzy Korybuta w sprawach wojskowych jest proste.

Po tym Kietliński stwierdził, że „sztuka doby panowania Michała Korybuta Wiśniowieckiego zajmuje jednak najwięcej miejsca w recenzowanej publikacji”²⁶. Trudno się z tym wnioskiem zgodzić, ponieważ – uprzednio przekwalifikowawszy na potrzeby takiego rozróżnienia rozdział Agnieszki Skrodzkiej²⁷ i Patryka Jadcza²⁸ do sekcji kul-

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem.

²¹ *Vide np.: G.E. Sauvage, Histoire de Saint-Pol, Arras 1834.*

²² G. Kietliński, op. cit., s. 256.

²³ L.A. Wierzbicki, *Król jako stan sejmujący na przykładzie Michała Korybuta Wiśniowieckiego*, [w:] „Żył królem, umarł człowiekiem”..., s. 161–173.

²⁴ G. Kietliński, op. cit., s. 256.

²⁵ Ibidem, s. 257.

²⁶ Ibidem.

²⁷ A. Skrodzka, *Elekcja Michała Korybuta Wiśniowieckiego w ikonografii z epoki*, [w:] „Żył królem, umarł człowiekiem”..., s. 81–106.

²⁸ P. Jadcza, op. cit.

turowej – ich suma wynosi pięć²⁹, a więc jest ona mniejsza od pozostałych dwunastu³⁰ (łącznie monografia obejmuje siedemnaście opracowań).

Dalej recenzent przedstawił pokrótce wyniki badań Skrodzkiej i Jadczaka³¹, po czym przystąpił do przedstawienia opracowania Roberta T. Tomczaka³², w którym błędnie przywołał nazwisko fundatora tezy akademickiej – Zygmunta Ksawerego Holló. Nazwisko węgierskiego szlachcica w recenzji zostało zapisane jako „Hollo”³³, co stanowi błąd, ponieważ węgierska litera ó w języku polskim nie podlega transliteracji, jaką zastosował Kietliński.

Ów badacz zrelacjonowanie wyników badań zakończył przedstawieniem refleksji na marginesie dwóch ostatnich artykułów³⁴. Zwrócił uwagę, że drugie studium Hundertha „wykracza poza ramy czasowe zasygnalizowane we wstępie niniejszej pracy”³⁵. Gdy jednak wgłębi się w treść wstępu, wyczyta się z niego, iż „mamy bowiem do czynienia ze studium państwa w kryzysie”³⁶. W związku z powyższym rozdział poruszający sprawę kosztów pogrzebu Michała I zdaje się wpisywać w skomplikowany obszar tematyczny recenzowanego tomu, dodatkowo zamykając symbolicznie całą monografię.

Przechodząc do pointy, Kietliński zadaje pytanie: „Czy publikacja wnosi nowe wiadomości do stanu badań nad okresem rządów Michała Korybuta Wiśniowieckiego?”³⁷,

²⁹ Ibidem; A. Skrodzka, op. cit.; M. Zawadzki, *Medale Michała Korybuta Wiśniowieckiego*, [w:] „Żył królem, umarł człowiekiem”..., s. 303–315; R.T. Tomczak, *Michał Korybut Wiśniowiecki jako dobry władca w czasie wojny i pokoju. „Graficzna teza akademicka Zygmunta Ksawerego Holló” (1672) z warsztatu Bartholomeusa Kiliana Młodszego*, [w:] „Żył królem, umarł człowiekiem”..., s. 303–315; A.S. Czyż, *Artystyczno-ideowe związki Michała Korybuta Wiśniowieckiego z kamedulami*, [w:] „Żył królem, umarł człowiekiem”..., s. 353–369.

³⁰ I. Czamańska, *Michał Korybut Wiśniowiecki – człowiek i król*, [w:] „Żył królem, umarł człowiekiem”..., s. 17–35; D. Gregorowicz, *Zaskoczenie i satysfakcja – dwór papieski wobec elekcji Michała Korybuta Wiśniowieckiego*, [w:] „Żył królem, umarł człowiekiem”..., s. 37–61; A. Ziober, *Habsburgowie wobec bezkrólewia w Rzeczypospolitej 1668–1669 oraz elekcji króla Michała. Zarys ważnych problemów*, [w:] „Żył królem, umarł człowiekiem”..., s. 63–79; A. Skrodzka, op. cit.; P. Jadczak, op. cit.; L.A. Wierzbicki, op. cit.; Z. Hundert, *Wojenne czasy, niewojenny pan. Król Michał i jego wiedza w zakresie spraw wojskowych*, [w:] „Żył królem, umarł człowiekiem”..., s. 175–201; J.J. Sowa, *Sejmiki i sejm wobec dyscypliny i sądownictwa wojskowego w Koronie za panowania króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego na przykładzie sejmu zwyczajnego 1670 r. Kilka uwag na temat dyskursu politycznego w Rzeczypospolitej w 2. połowie XVII w.*, [w:] „Żył królem, umarł człowiekiem”..., s. 201–214; A. Skrzypietz, *Francja wobec Rzeczypospolitej za panowania Michała Korybuta Wiśniowieckiego*, [w:] „Żył królem, umarł człowiekiem”..., s. 217–243; A. Kamiński, *Relacje polsko-brandenbursko-pruskie za panowania Michała Korybuta Wiśniowieckiego*, [w:] „Żył królem, umarł człowiekiem”..., s. 245–265; K. Bobiński, *Elity i szlachta litewska wobec konfederacji gołubskiej 1672 r.*, [w:] „Żył królem, umarł człowiekiem”..., s. 265–280; J. Stoliczka, *Działalność szlachty ukraińskiej za panowania Michała Korybuta Wiśniowieckiego*, [w:] „Żył królem, umarł człowiekiem”..., s. 283–300; R. Lolo, op. cit.; Z. Hundert, *Koszty ostatniej drogi*..., s. 371–389.

³¹ G. Kietliński, op. cit., s. 257.

³² Ibidem.

³³ Ibidem.

³⁴ Ibidem.

³⁵ Ibidem.

³⁶ W. Fałkowski, op. cit., s. 10.

³⁷ G. Kietliński, op. cit., s. 258.

na które odpowiadając, zaznacza, że jej ocena „jest dość ambiwalentna”³⁸. To stanowisko popiera rzekomym, niemalże całkowitym zamknięciem się badaczy na dobrze zbadane obszary tematyczne³⁹.

Podsumowując, recenzent uznał, że jedyny cel redaktorów tematycznych monografii – uczczenie 350. rocznicy śmierci Michała I – został spełniony⁴⁰. Problem w tym, że redaktorzy tak brzmiącego celu we wprowadzeniu nie sformułowali – był z goła zupełnie inny i dotyczył postawienia szeregu otwartych pytań i zaznaczenia konieczności odpowiedzi na nie⁴¹. Cel ten zresztą historycy i historycy sztuki w rzeczonym opracowaniu spełnili z nadatkiem.

W recenzji Kietlińskiego, obok wszystkich powyższych mankamentów, znajdują się również ciekawe wnioski, które można uznać za pewną wartość dodatnią. Są to przede wszystkim: docenienie nowatorskości obu opracowań Hunderta⁴², odnotowanie wkładu w uczczenie 350. rocznicy śmierci syna Jaremy⁴³ czy zwrócenie uwagi na konieczność dalszych pogłębionych badań nad daną tematyką⁴⁴.

Przechodząc do konkluzji, należy stwierdzić, że musi być ona głęboko krytyczna. Podstawową wadą recenzji wydaje się być bardzo słabo rozwinięty aparat krytyczny, prawie całkowity brak przypisów lub ich niepoprawne użycie, co utrudnia weryfikację przytaczanych informacji. Recenzja Grzegorza Kietlińskiego, mimo pewnych (nielicznych) pozytywnych aspektów, może służyć za przykład słabego warsztatu historyka, będącego powodem licznych błędów, półprawd, uproszczeń itp., których bogatą obecność wykazał niniejszy tekst.

Bibliografia

Bobiatyński K., *Elity i szlachta litewska wobec konfederacji gołąbskiej 1672 r.*, [w:] „*Żył królem, umarł człowiekiem*”. *Michał Korybut Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, red. Z. Hundert, P. Tyszka, Warszawa 2023.

Czamańska I., *Michał Korybut Wiśniowiecki – człowiek i król*, [w:] „*Żył królem, umarł człowiekiem*”. *Michał Korybut Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, red. Z. Hundert, P. Tyszka, Warszawa 2023.

Czyż A.S., *Artystyczno-ideowe związki Michała Korybuta Wiśniowieckiego z kamedulami*, [w:] „*Żył królem, umarł człowiekiem*”. *Michał Korybut Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, red. Z. Hundert, P. Tyszka, Warszawa 2023.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Z. Hundert, P. Tyszka, *Wprowadzenie*, [w:] „*Żył królem, umarł człowiekiem*”..., s. 11–13.

⁴² G. Kietliński, op. cit., s. 257.

⁴³ Ibidem, s. 258.

⁴⁴ Ibidem, s. 259.

- Fałkowski W., *Wstęp*, [w:] „*Żył królem, umarł człowiekiem*”. *Michał Korybut Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, Warszawa 2023.
- Gregorowicz D., *Zaskoczenie i satysfakcja – dwór papieski wobec elekcji Michała Korybuta Wiśniowieckiego*, [w:] „*Żył królem, umarł człowiekiem*”. *Michał Korybut Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, Warszawa 2023.
- Hundert Z., *Koszty ostatniej drogi króla Michała w świetle rachunków sejmowych 1676 r.*, [w:] „*Żył królem, umarł człowiekiem*”. *Michał Korybut Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, red. Z. Hundert, P. Tyszka, Warszawa 2023.
- Hundert Z., *Wojenne czasy, niewojenny pan. Król Michał i jego wiedza w zakresie spraw wojskowych*, [w:] „*Żył królem, umarł człowiekiem*”. *Michał Korybut Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, red. Z. Hundert, P. Tyszka, Warszawa 2023.
- Hundert Z., Tyszka P., *Wprowadzenie*, [w:] „*Żył królem, umarł człowiekiem*”. *Michał Korybut Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, Warszawa 2023.
- Jadczak P., *Architektura okazjonalna na przykładzie Michała Korybuta Wiśniowieckiego*, [w:] „*Żył królem, umarł człowiekiem*”. *Michał Korybut Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, red. Z. Hundert, P. Tyszka, Warszawa 2023.
- Kamieński A., *Relacje polsko-brandenbursko-pruskie za panowania Michała Korybuta Wiśniowieckiego*, [w:] „*Żył królem, umarł człowiekiem*”. *Michał Korybut Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, red. Z. Hundert, P. Tyszka, Warszawa 2023.
- Kietliński G., „*Żył królem, umarł człowiekiem*”. *Michał Korybuta Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, red. Zbigniew Hundert, Paweł Tyszka, Wydawnictwo Zamku Królewskiego w Warszawie–Muzeum, Warszawa 2023, ss. 444, „Echa Przeszłości” 2024, t. XXV/1.
- Lechowski P.M., „Zero” czy ofiara swoich wrogów? *Michał Korybut Wiśniowiecki we współczesnej historiografii. Stan badań – postulaty badawcze*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny” 2024, t. XXI, nr 4.
- Lolo R., „*Pobożnych, dobrych, wstydliwych przeszedł pobożnością*”. *O religijności króla Michała I*, [w:] „*Żył królem, umarł człowiekiem*”. *Michał Korybut Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, red. Z. Hundert, P. Tyszka, Warszawa 2023.
- Sauvage G.E., *Histoire de Saint-Pol*, Arras 1834.
- Skrodzka A., *Elekcja Michała Korybuta Wiśniowieckiego w ikonografii z epoki*, [w:] „*Żył królem, umarł człowiekiem*”. *Michał Korybut Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, red. Z. Hundert, P. Tyszka, Warszawa 2023.
- Skrzypietz A., *Francja wobec Rzeczypospolitej za panowania Michała Korybuta Wiśniowieckiego*, [w:] „*Żył królem, umarł człowiekiem*”. *Michał Korybut Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, red. Z. Hundert, P. Tyszka, Warszawa 2023.
- Sowa J.J., *Sejmiki i sejm wobec dyscypliny i sądownictwa wojskowego w Koronie za panowania króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego na przykładzie sejmu zwyczajnego 1670 r. Kilka uwag na temat dyskursu politycznego w Rzeczypospolitej w 2. połowie XVII w.*, [w:] „*Żył królem, umarł*

- człowiekiem". *Michał Korybut Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, red. Z. Hundert, P. Tyszka, Warszawa 2023.
- Stolicki J., *Działalność szlachty ukraińskiej za panowania Michała Korybuta Wiśniowieckiego*, [w:] „*Żył królem, umarł człowiekiem*”. *Michał Korybut Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, red. Z. Hundert, P. Tyszka, Warszawa 2023.
- Tomczak R.T., *Michał Korybut Wiśniowiecki jako dobry władca w czasie wojny i pokoju. „Graficzna teza akademicka Zygmunta Ksawerego Holló” (1672) z warsztatu Bartholomeusa Kiliana Młodszego*, [w:] „*Żył królem, umarł człowiekiem*”. *Michał Korybut Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, red. Z. Hundert, P. Tyszka, Warszawa 2023.
- Wierzbicki L.A., *Król jako stan sejmujący na przykładzie Michała Korybuta Wiśniowieckiego*, [w:] „*Żył królem, umarł człowiekiem*”. *Michał Korybut Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, red. Z. Hundert, P. Tyszka, Warszawa 2023.
- Zawadzki M., *Medale Michała Korybuta Wiśniowieckiego*, [w:] „*Żył królem, umarł człowiekiem*”. *Michał Korybut Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, red. Z. Hundert, P. Tyszka, Warszawa 2023.
- Ziober A., *Habsburgowie wobec bezkrólewia w Rzeczypospolitej 1668–1669 oraz elekcji króla Michała. Zarys ważnych problemów*, [w:] „*Żył królem, umarł człowiekiem*”. *Michał Korybut Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, red. Z. Hundert, P. Tyszka, Warszawa 2023.
- „*Żył królem, umarł człowiekiem*”. *Michał Korybuta Wiśniowiecki i jego czasy 1669–1673*, red. Z. Hundert, P. Tyszka, Warszawa 2023.